

SPESIALUTGAVE

#3

LATIN
AMERIKA

Årgang 23 – desember 2019
Latin-Amerikagruppene i Norge

KRIMINELL ELLER HELT?

TRUSLER I KLIMAKRISE

LATIN AMERIKA

#3 – desember 2019

Årgang 22

Løssalgspris: 70,-

Utgiver:

Latin-Amerikagruppene i Norge

Kolstadgata 1

0652 Oslo

Latin-amerikagruppene.no/tidsskrift

Redaksjonsmedlemmer:

Matilde Clemetsen

Matilde Angeltveit

Linda Haglund

Anne Sofie Hovden

Maria Lindberg

Nicolas Jara Marthinsen

Vilma Taubo

Kristin Dilani Nadarajah

**Den største takken rettes til
alle som har bidratt:**

Beate Thoresen, Norsk Folkehjelp

Alice Ennals, Utviklingsfondet

Jennifer Avila, Contra Corriente

Walter Diaz, Movimiento Amplio por la

Dignidad y la Justicia

Lucia Ixchiu

Marlene Bakke

Eiril Linge

German Chirinos

Thelma Cabrera

Miriam Miranda

Rubén Herrera

Daniel Langmeier

Kate Geary

Astrid Fadnes

Marianne Gulli

Frøya Torvik

Diego Marin

Åsa Paaske Gulbrandsen

Nina Luhr

Embla Huseby Jørgensen

Oda Fjellang

Håvard Søndena

Emma Velasquez

INNHold

Kapittel 1: Skogen, vannet og jorden

Introduksjon	4
Jorden og livet	5
Forsvarere av jorden, Thelma Cabrera	5
Guatemala gjennom mine øyne	6
Dikt av Humberto Aka'ab'al	6

Kapittel 2: Klimasårbarhet

Guatemala og Honduras:	
Dobbelt utsatt for klimaendringer	8
Beretning om Klimasårbarhet	9
Klimaendringer øker ulikhetene	11
Vitnesbyrd fra Maria Christina	13

Kapittel 3: Kriminalisering

Fotoreportasje: Hverdager i motstand	14
Truslene land- og miljøforkjempere møter på	16

Kapittel 4: Case: Norske solcelleparker i Honduras

Overblikk på saken	18
Vitnesbyrd fra German Chirinos	19
Solceller i Sør-Honduras	20
Fakta og lokalbefolkningens krav	22

Kapittel 5: Vannkraftverket i

Santra Cruz Barillas

Ettervirkningene av et omstridt prosjekt	24
Brev til en politisk fange	26

Kapittel 6: Hva kan du gjøre

Avslutning	28
Hva du kan gjøre	30
Hva myndighetene, næringslivet og det internasjonale samfunnet bør gjøre	31

Vil du skrive for oss?

Har du en ide til en artikkel, bildeserie eller et tema vi bør ta opp?

Vi tar gjerne imot reportasjer, kulturanbefalinger, kommentarer, debattinnlegg og andre ting med Latin-Amerikatema.

Forsidebilde: Illustrasjon av Marlene Bakke.

HELT KRIMINELL?

Hvem er menneskene som i dette sekund må takle de brutale konsekvensene av klimaendringene? Hvem er de som i dette sekund kjemper for sosial, økonomisk og kulturell rettferdighet, og som sitter på kunnskapen for løsningene på klimakrisen i et rettferdighetsperspektiv?

Denne rapporten handler om dem. Den handler om land- og miljøforsvarere i Guatemala og Honduras, som hver dag trues i sin kamp for rettferdighet. Menneskene her bor i noen av verdens mest sårbare land for klimaendringer. Samtidig er Guatemala det landet i verden med størst økning av drap på land- og miljøaktivister, og som med en femdobling i antall drap var det dødeligste landet per innbygger i 2018. I Honduras står menneskerettighetsforkjempere som kjemper for land og miljø overfor en risikofylt situasjon, på grunn av permanent vold og kriminalisering.¹

I Mellom-Amerika finnes det ikke et tradisjonelt skille mellom forsvaret for land, miljø- og menneskerettigheter. Aktivistene kjemper ofte for en sammensatt rettferdighet. De kjemper for grunnleggende menneskerettigheter, demokratiske rettigheter, rettssikkerhet og et levelig miljø. Derfor har vi valgt å bruke termene *land- og miljøaktivister* og *menneskerettighetsaktivister* i denne rapporten.

Klima- og miljøkampen i Guatemala og Honduras må sees i et større bilde, som inkluderer urfolk, småbønder og marginaliserte grupper sin helhetlige kamp for en mer rettferdig framtid.

De ulike kapitlene i denne rapporten viser hvordan norske bærekraftsprosjekter bidrar til et økende konfliktnivå og en alvorlig situasjon for land- og miljøaktivister. De viser hvordan prosjektene motarbeider sin hensikt, og at det kun er med et grunnleggende rettferdighetsperspektiv, der grundig konsultasjon og menneskerettigheter ivaretas, at klimakrisen kan bekjempes. Kapitlene gir deg også et innblikk i relasjonen til jorda og mangel på rettferdighet.

Forhåpentligvis vil du forstå hvorfor menneskene du får møte her har et rettferdighetsperspektiv til grunn når de forsvaret sin rett til land, vann og skog.

Kanskje kan vi i Norge lære nettopp dette: Å inkludere hensynet til jorda i alle aspekter og å se det store bildet.

Vi håper du som leser dette blir inspirert, og at du forstår hvordan du kan påvirke.

Solidarisk hilsen fra
Brigada Granitos, solidaritetsbrigade i Mellom-Amerika vår 2019

¹Comisión Interamericana de Derechos Humanos: Situación de Derechos Humanos en Honduras, 2019. (<http://www.oas.org/es/cidh/informes/pdfs/Honduras2019.pdf>)

KAPITTEL 1

JORDEN, SKOGEN OG VANNET

I denne rapporten kan du lese om utfordringene land- og miljøforkjempere møter på i form av økende kriminalisering og vold, med klimakrisen som bakteppe. I første kapittel får du et innblikk i aktivistene, som er urfolk og småbønder, sitt syn på verden. Du vil kunne forstå at å være en land- og miljøforsvarer i Guatemala og Honduras er å være menneskerettighetsforkjemper, og at dette henger sammen i det store bildet. Du vil få et innblikk i en måte å se verden på der mennesket ikke er adskilt fra naturen. I kapittel 2 kan du lese om utfordringene som Guatemala og Honduras møter på i form av klimaendringer, og hvordan de henger sammen med den store ulikheten i landene. I kapittel 3 tar vi for oss den økende kriminaliseringen av nettopp de menneskene som forsvarer landet og jorden.

Rettferdighetsperspektivet er essensielt i prosjekter som har utslippskutt, tilpasning og bærekraftig utvikling som mål. Land som Guatemala og Honduras er spesielt utsatt for klimaendringer, og møter på økende utfordringer som kriminalisering og vold mot menneskerettighetsaktivistene og land- og miljøforsvarere. Men - om vi snur på dette - vil mer likhet bidra til robusthet og løsninger på endringene vi står overfor.

Under FN-konferansen om miljø og utvikling i Rio de Janeiro i 1992, vedtok verdenssamfunnet grunnleggende prinsipper for arbeid med miljø og bærekraftig utvikling. I Prinsipp 4 heter det følgende:

*"In order to achieve sustainable development, environmental protection shall constitute an integral part of the development process and cannot be considered in isolation from it."*¹

Rio-erklæringen blir sett på som et dokument som viser grunnleggende prinsipper i internasjonal

miljørett², og gir en pekepinn på at miljøspørsmål må inkluderes i utviklingsprosjekter og prosesser. Miljøspørsmål kan ikke sees uavhengig fra en utviklingsprosess. I den latinamerikanske konteksten er konsultasjonsretten også helt grunnleggende. Den innebærer at urfolk og lokalsamfunn har en rett til å bli konsultert når det skal iverksettes tiltak som påvirker dem. Konsultasjonen skal være informert, fri og forutgående. I denne rapporten stiller vi spørsmål ved de norske utviklingsprosjektene i Santa Cruz, Guatemala og Nacome og Choluteca, Honduras. Imøtekommer de standardene?

Vi tar for oss hvordan norske solcelleparker møter motstand i Sør-Honduras, og peker på de negative sosiale- og miljøkonsekvensene av prosjekter som egentlig har som formål å være bærekraftige. I kapittel 5 ser vi på ettervirkningene av et norsk investert vannkraftverk i Guatemala, og peker på behovet for at næringsliv og investeringsfond i utviklingsland må følge menneskerettigheter, konsultasjonsrett, interne retningslinjer og kontrollmekanismer som overholder retningslinjene.

De to sakene vi presenterer i denne rapporten har flere ting til felles. De er prosjekter som i utgangspunktet ønsker å løse globale utfordringer, men som ikke ser dem helhetlig. Prosjektene ignorerer lokalbefolkningers rett til å bli konsultert, som ender med at lokalbefolkninger blir fratatt sine ressurser. På denne måten motarbeider bærekraftprosjektene sin egen intensjon, og er med på å forverre sikkerhetssituasjonen for land- og miljøforkjempere.

Til slutt i rapporten får du et innblikk i hva du kan gjøre, og hva du kan kreve av norske myndigheter og næringsliv.

God lesning!

¹ Rio Declaration, UNCED: http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF

² Sands, Philippe and Peel, Jaqueline: Principles of International Environmental Law. Cambridge University Press, 2019.

JORDEN OG LIVET: INTERVJU MED MENNESKERETTIGHETS- AKTIVISTEN MIRIAM MIRANDA

Av Vilma Taubo, solidaritetsbrigadist i Mellom-Amerika våren 2019.

– For Garífuna-folket handler retten til territoriet om retten til kultur og identitet. Mye av det vi trenger for å dyrke vår identitet finnes i territoriene – i fjellet, i jorda og i havet. Tilgang på og kontroll av naturressursene er nødvendig for at vi skal kunne fortsette å leve som Garífuna-folk. For å lage seremonihus trenger vi ressurser og materialer som ikke selges på supermarkeder. Materiale-
ne er i territoriene. Vi kjøper dem ikke. Vi ber om tillatelse fra jorda for å bruke ressursene. Territoriet har en langt viktigere funksjon enn bare å være et sted til å bygge hus på. Territorium betyr kultur, det betyr fred, det betyr ro og harmoni med naturen.

På hvilken måte trues rettighetene til folk i Vallecito?

– I Vallecito er det som om vi er omringet av press fra to trusler: oljepalmen og organisert kriminalitet. Det er permanent press fra folk som vil bruke territoriet vårt til organisert kriminalitet, slik at de kan bruke det til å smugle narkotika. Vi blir presset fra oljepalmenæringen, fordi det påvirker oss at vi er omringet av en afrikansk palmeplantasje. Det brukes kunstige giftstoffer, og de som planter oljepalmene bruker produkter som strider med vår matproduksjon og matsuverenitet. En annen trussel for oss er den manglende sikkerhetsgarantien fra staten. Staten gir ingen garantier, den er ikke interessert i det honduranske folkets velferd og er enda mindre interessert i Garífuna-folket.

«Territorium
betyr kultur,
det betyr fred,
det betyr ro og
harmon med
naturen.»

Hvordan har internasjonale investorer i den afrikanske palmen påvirket klimaet og livet i Vallecito?

– All den honduranske palmeoljen brukes til for og for å fylle behovene for olje i Europa. Det er viktig at folk som drar på supermarkedene i Europa ser at mange av disse tingene er produsert her i våre land. Det går ut over lokalsamfunnene, det er mange brudd på menneskerettighetene, det skader naturen og vi må forstå at på dette tidspunktet er masseproduksjonen av afrikansk palme også noe som bidrar til klimaendringer.

– Monokulturer bidrar ikke på noen måte til å redusere klimagas-
ser. Vi må forstå at monokulturer virkelig ikke er løsningen. Dette gjelder ikke bare for palmen, men også monokultur av andre typer trær som også blir dyrket i enorme mengder og er en falsk løsning på klimaendringene. Det ødelegger veldig mye, blant annet dyrelivet og mange hundre år gamle trær. For eksempel ble et tre som var to hundre år gammelt hogget ned for å gjøre plass til palmeplantasjen. Et godt bilde på hva som skjer i Honduras. Hvor lenge kan naturen holde ut? Samfunnene blir berørt av giftige kjemikalier og sykdommer som fremfor alt påvirker kvinner. Det er en ganske kritisk situasjon, og vi må forstå at behovet for oljepalme er i Nord og ikke her. Behovet er ikke i Sør. Vi trenger det ikke.

Foto: Vilma Taubo.

Miriam Miranda er menneskerettighetsaktivist og leder av Garífuna-organisasjonen OFRANEH (Black Fraternal Organization of Honduras). Hun bor i dag i lokalsamfunnet Vallecito ved Atlanterhavskysten, og har i flere tiår engasjert seg i forsvaret av garífunafolkets kulturelle og territoriale rettigheter.

På grunn av hennes arbeid i det som er et av verdens farligste land for aktivister, har Miriam blitt utsatt for dødstrusler, fengsling og angrep. Dette har gjort at hun i perioder har reist rundt i verden, blant annet da hun deltok på møtet til det europeiske solidaritetsnettverket for Honduras (RESH) i oktober 2019.

Graífuna-folket bor langs kysten i Guatemala, Honduras, Belize og Nicaragua, og lever tett på naturen, med språk og tradisjoner med afrikanske røtter.

FORSVARERE AV JORDEN

Å være forsvarer av jorden betyr å
ofre våre liv for å forsvare rettighetene til moder jord.

Vi kan ikke leve uten jorden,
men jorden kan leve uten oss.

Derfor betyr jorden livet.

Nå er jorden i hendene til veldig få.

Den er stjålet fra oss og ligger i kloa til store jordeiere.
Selskaper med store prosjekter tvinger seg på våre områder.

De har frarøvet oss gleden, de har frarøvet oss freden.

Nå bor vi som fremmede i vårt eget land.

- Thelma Cabrera

Thelma Cabrera Pérez er Mam urfolksskvinne fra El Asintal i fylket Retalhuleu, Guatemala. Hun er menneskerettighetsforkjemper og politiker, og stilte til presidentvalget i 2019 som den andre urfolksskvinnen i Guatemalas historie. Thelma Cabrera er leder for partiet MLP, som er en frigjøringsbevegelse som ønsker en ny grunnlov som anerkjenner urfolks representasjonsrett. MLP har vokst ut fra den sosiale bevegelsen Codeca, som siden stiftelsen i 1992 har stilt krav til regjeringen og mobilisert for urfolks rettigheter.

GUATEMALA SETT GJENNOM MINE ØYNE

Av Lucía Ixchiú.

Lucía Ixchiú er født i Totonicapán, Guatemala. Hun er Maya K'iche'-urfolkskvinne, arkitekt, musiker, feminist og journalist. Lucía ble aktivist og journalist etter massakren den guatemalanske hæren begikk mot befolkningen fra Totonicapán i 2012.

Foto: Carlos Cano.

Jeg vil innlede denne historien med å fortelle litt om Guatemala og realiteten vi lever i; en hverdag full av utnyttelse og vold. Jeg baserer dette på det jeg har sett, opplevd og dokumentert som urfolkskvinne og journalist.

Med Mexico som nærmeste nabo er Guatemala et lite mellomamerikansk land med et areal på over 108 000 kvadratkilometer. Dagens befolkningstall er på omtrent 19 millioner. Likevel finnes det ingen pålitelig og eksakt kilde på det totale folketallet, da straffefriheten i landet er høy, og ikke alle drap dokumenteres. Fra de få sikre kildene vi har, kan vi si at vi kvinner er i flertall i Guatemala.¹ Det er vi kvinner som lider mest av underernæring, analfabetisme og generell utestengelse fra samfunnet.

Fra 60-tallet til midten av 90-tallet var Guatemala preget av borgerkrig. I løpet av disse 36 årene ble over én million mennesker tvangsfordrevet, 200 000 personer ble drept, og mer enn 45 000 mennesker forsvant og ble aldri funnet igjen. Regjeringen og militæret utførte et folkemord mot urbefolkningen i landet. Æreskrenkelse ble brukt som en kalkulert strategi for å splitte befolkningen og bryte ned etablerte sosiale bånd. Dette viste seg å være et effektivt og fungerende verktøy i statens favør, og denne strukturelle sosiale undertrykkningen er fortsatt tilstedeværende i dagens Guatemala.

Guatemala et av de få landene på hele kontinentet hvor fattigdommen øker, i stedet for å minske. I følge Verdensbanken er Guatemala nå på niende plass over land med størst ulikhet i hele verden, og er et av landene med størst ulikhet i hele Latin-Amerika². Gjennom hele dette landets historie har vi urfolk blitt undertrykket. Guatemalas urfolk har gjennom 500 år opplevd, og opplever fremdeles, både utnyttning, rasisme og kolonisering, til tross for at vi utgjør majoriteten av innbyggertallet.

I 1996 ble det undertegnet en fredsavtale mellom regjeringen og det som den gang var en geriljavegelse med navn URNG (Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca). I dag er URNG et politisk parti. Fredsavtalen inneholdt punkter og forpliktelser fra staten som skulle gi urfolk oppreisning. Det eneste punktet som ble overholdt fra statens side omhandler frihandel og godkjenning av loven om offentlig-privat partnerskap.³ I praksis har denne godkjenningen gitt klarsignal til nasjonale og transnasjonale selskaper for plyndring av landets ressurser; for økonomisk utvikling og videreføring

av kolonial kapitalisme, i områdene berørt av massakrene og tvangsfordrivelsene under krigen. Fra mitt perspektiv befinner Guatemala seg under koloniale økonomiske forhold fremdeles, og vi har ikke klart å komme oss ut av dette systemet.

Gruvedrift, vannkraftverk, oljeselskaper og monokulturer som oljepalme og sukkerrør er megaprosjekter som er ansvarlige for sosial konflikt i alle områdene der de opererer.⁴ Der utvinningsindustrien er på plass rapporteres det om drap, massakrer, forsvinninger, tvangsflytninger, seksuelle overgrep, nedbrytning av sosiale strukturer og plyndring av jord. Ødeleggelsene på miljøet er også overveldende. Vestlige land fortsetter sin "utvikling" på bekostning av land som Guatemala. De forlater lokalsamfunn som de selv har ødelagt, og lokalbefolkningen sitter igjen med forringet jord og ødelagte sosiale bånd. Vesten lever med privilegier takket være plyndringen av Guatemala, og hele Latin-Amerika.

Dette er ikke en historie om å være offer eller om selvmedlidenhet. Det er en historie om hva vi som folk har måttet leve med, og den motstanden som har blitt en del av hverdagen til folket i denne lille *Fincaen*⁵, forkledd som et land. Her hvor meste parten av folket fortsatt styres av oligarkiet og den hvite eliten. Her hvor rasismen, mannssjåvinismen og patriarkatet er normen. Normen vi som urfolk- og mestizokvinner⁶ må kjempe mot hver eneste dag.

*Iximulew*⁷ fortsetter å svikte sine barn. Jenter blir mødre før de rekker å bli voksne, og mennesker blir tvunget i eksil og på flukt. Folket fratas fremdeles muligheten til å leve verdige liv, og mer enn halvparten av befolkningen lever i ekstrem fattigdom. Ulikhet og usikkerhet er regelen, ikke unntaket. Volden har blitt verktøyet for å opprettholde ro og orden; verktøyet for å få befolkningen til å tie.

Det er på grunn av dette vi fortsetter å vandre, at vi fortsetter å kjempe. Det er på grunn av dette vi skriver: for å bryte ned murer slik at vi kan fortelle om virkeligheten som majoriteten lever i. Vi forteller historiene som media ikke vil skrive, ikke vil fortelle. Historiene som staten vil skjule.

Historien om kvinnekamp i Guatemala er som en spiral av farger, og inne i denne spiralen finner vi håpet.

1 Registro Nacional de las Personas: Boletín informativo, 2019: https://www.renap.gob.gt/sites/default/files/boletines-publicaciones/boletin_informativo_23.pdf

2 Guatemala er et av de seks landene med størst ulikhet i Latinamerika: <https://www.perspectiva.com.gt/economia/guatemala-es-uno-de-los-6-paises-mas-desiguales-de-america-latina/>

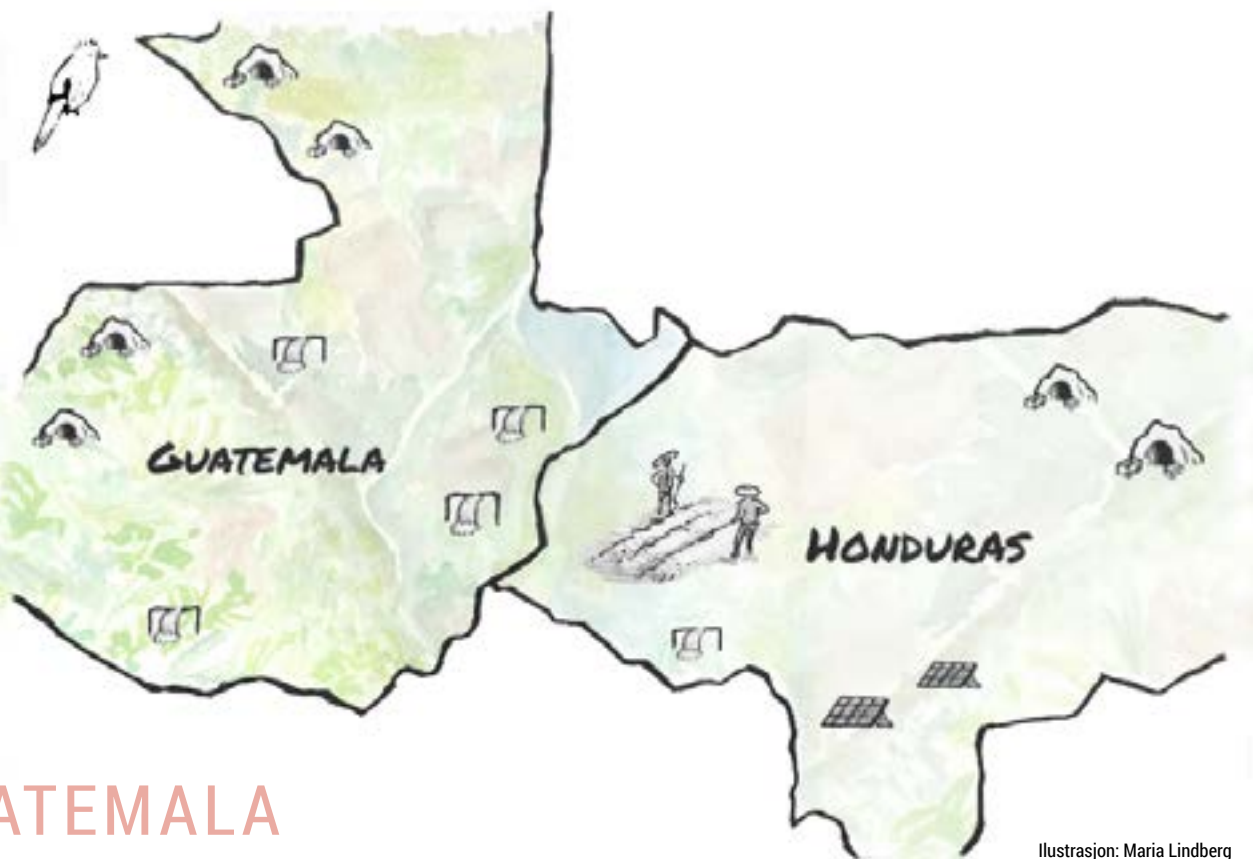
3 Tradisjonelt ble offentlig-private partnerskap (APP) definert som en juridisk bindende kontrakt mellom statlige og private selskaper for levering av varer og tjenester, og delegerte ansvar og risiko for det meste til den private partneren. I dag fungerer APP-modellen slik at offentlig og privat sektor er involvert i prosjektet i alle faser: bygging, finansiering og drift, og dermed gjør det mer attraktivt for privat sektor siden risikoen også er antatt av regjeringen. Se <https://biblioguias.cepal.org/c.php?g=159547&p=1044454>, <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/es/asociaciones-publico-privadas/definicion>

4 Minería en Guatemala: Realidad y Desafíos Frente al a Democracia y Desarrollo, 2014. (<http://biblioteca.clacso.edu.ar/Guatemala/icefi/20140903122033/mineria-impresion.pdf>)

5 Finca betyr både eiendom og gård på spansk. I Guatemala har urbefolkning blitt undertrykket som slaver på store gårder opp igjennom hele historien. Ordet finca blir derfor assosiert med det delte samfunnet som Guatemala fremdeles er i dag.

6 Betegnelse som brukes på barn av foreldre der én er av europeisk opprinnelse og én tilhører den opprinnelige befolkningen, urbefolkningen i Guatemala.

7 Iximulew betyr Guatemala på mayaspråket Kakchikel. Ne al a Democracia y Desarrollo, 2014. (<http://biblioteca.clacso.edu.ar/Guatemala/icefi/20140903122033/mineria-impresion.pdf>)

GUATEMALA

Innbyggertall: 17.2 millioner

Språk: Spansk (offisielt), minst 21 maya-urfolksspråk, samt xinca-og garifunaspråk.

Det finnes 335 utvinningsprosjekter i Guatemala. 35 av dem er i planleggingsfasen.

To tredjedeler av befolkningen lever på under 2 dollar om dagen.

Mange blir brutalt tvunget bort fra jorden som en konsekvens av utvinningsindustrien. Bare i 2011 ble 769 familier tvangsfordrevet fra egen jord i Polochicdalen.

Kilder: Store Norske Leksikon, mem.gob.gt, land-links.org, wfp.org, landcoalition.org, globalwitness.org

HONDURAS

Innbyggertall: 9.6 millioner

Språk: Spansk, Garifuna, Miskito, Sumo, Pech, og Jicaque

Konsesjoner:

Per 2018 er det totalt 540 gruvekonsesjoner og 307 energiutviklingsprosjekter godkjent. Av disse er 73 prosjekter i vernede områder

65% av alle kommuner er rammet av utvinningsindustrien.

Omtrent 30% av jorda har blitt lovet bort som gruvekonsesjoner, i all hovedsak til amerikanske og canadiske selskaper.

Mellom 2014 og 2018 ble det registrert 65 drap på menneskerettighetsforkjempere.

Kilde: «Territories at Risk II, Mining, Hydroelectrics Power, and oil and gas i Honduras» (Oxfam), tilgjengelig på cng.cdn.oxfam.org

FLAMMEN

Flammen i blodet vårt brenner
uslukkelig
på tross av århundrenes vind.

Vi snakker ikke
sangene våre sitter fast i halsen
elendighet i ånden
tristhet bak gjerdet.

Å, jeg vil gråte skrikende
landområdene de etterlater til oss
er fjellenes skrenter
de bratte åsene:
litt etter litt vasker regnet dem
og drar alt ned til dalene
som ikke lenger er våre.

Her er vi
stående i veikanter
synet vårt brytes av en tåre
og ingen ser oss.

- Humberto Ak'ab'al

KAPITTEL 2

KLIMASÅRBARHET

GUATEMALA OG HONDURAS: DOBBELT UTSATT FOR KLIMAENDRINGER

Av Matilde Clemetsen,
solidaritetsbrigadist i
Mellom-Amerika våren 2019.

Klimaendringene rammer dem som har bidratt minst til dem. Guatemala og Honduras utfordres på grunn av sin geografiske beliggenhet, i tillegg til de store ulikhetene i samfunnene. Dette gjør landene ekstra sårbare.

Lite bidrag, store utfordringer i Guatemala

I Guatemala er den største andelen av befolkningen urfolk og småbønder, som lever tett på og i tråd med naturressursene. I 2015 ble Guatemala rangert som et av verdens 10 mest sårbare landene for klimaendringer av Global Climate Risk Index¹. Guatemala bidrar årlig med 0.1% av verdens klimagassutslipp, men er likevel et av de mest sårbare for klimaendringene.² Av de klimagassutslippene landet slipper ut, stammer den største delen fra endring av bruk av land.³ Endringen skjer når landområder endres i bruk, som for eksempel når store jordbruksarealer bygges ut eller at skog felles til fordel for industrielle prosjekter, og energiprojekter.⁴

Økende utfordringer i Honduras

Honduras grenser til Guatemala, et land som står overfor mange av de samme utfordringene. De store ulikhetene i befolkningen er en av dem. Honduras står, i likhet med Guatemala, kun for 0.1% av verdens klimagassutslipp, men er også ekstremt sårbart for klimaendringer. I likhet med Guatemala er det endringer i bruk av land som i dag er den største pådriveren av klimagassutslippene. Avskogning er en av truslene som bidrar til klimaendringene og samtidig gjør landet mindre robust for å tilpasse seg endringene. Mange mennesker har per dags dato ikke tilgang til rent vann, og dette er en utfordring som antas at vil øke betraktelig⁵. Honduras anses som landet i La-

tin-Amerika med størst ulikhet.⁶ Klimaendringene bringer dermed store utfordringer: jorden blir tørrere, regntiden mer uforutsigbar, jorderosjonen øker og forekomsten av ekstremvær blir hyppigere. Dette skjer uten at landet har vedtatt politikk for å forhindre konsekvensene.⁷ Honduras er det landet i verden som ble mest påvirket av ekstremvær mellom 1997-2016⁸. Ekstra sårbart er det på grunn av den ulike tilgangen på ressurser, og store deler av befolkningen er småbønder som livnærer seg av småskala jordbruk. Større uforutsigbarhet i regnfall gjør jordbruket mer risikabelt, og liten tilgang på land gjør at konsekvensene når avlingen feiler kan bli fatale. Dette, sett i sammenheng med jorderosjon, tørke og mindre fruktbar jord, er store utfordringer for Honduras. Et land hvor ulikheten mellom folk samtidig øker.

I Guatemala og Honduras betyr tilgang til land også matsikkerhet, rent vann og helse. Endring i bruk av land er den største pådriveren for klimaendringer i landene, samtidig som at endringer i ressursbruk utgjør en trussel for urfolk og småbønder som mister tilgangen på skog, land og vann som de avhenger av i det daglige. Endring av bruk av land skjer i ulike prosesser av industrialisering, og innebærer ofte at det ikke er mulig å leve side om side med naturområdene. I Guatemala og Honduras er det et stort antall konsesjoner til utvidelser av energiprosjekter og gruver, som er en av flere grunner til at lokalsamfunn sin tilgang på land trues.

På grunn av den geografiske plasseringen, er Guatemala og Honduras spesielt utsatt for klimaendringer. Likevel økes sårbarheten av de store ulikhetene i landene. Befolkningene her er dermed dobbelt utsatt for klimaendringer.

1 Germanwatch: Global Climate Risk Index, 2015. (<https://germanwatch.org/sites/germanwatch.org/files/publication/10333.pdf>)

2 Grantham Research Institute on Climate Change and Environment: The 2015 Climate Legislation Study: Guatemala, 2015. (<http://www.lse.ac.uk/GranthamInstitute/wp-content/uploads/2015/05/GUATEMALA.pdf>)

3 FNs Miljøprogram (UNEP), (<https://www.adaptation-undp.org/explore/guatemala>)

4 Dale, Virginia: The Land Use-Climate-Change-Energy Nexus, 2011. (https://www.researchgate.net/profile/Virginia_Dale/publication/226896269_The_Land_Use-Climate_Change-Energy_Nexus/links/02bfe511a58b74da1d000000.pdf)

5 <https://www.adaptation-undp.org/projects/af-honduras>

6 Jake Johnston og Stephan Lefebvre, Center for Economic and Policy Research: Honduras Since the Coup, 2013. (<http://cepr.net/documents/publications/Honduras-2013-11-final.pdf>)

7 Oxfam, 2019: <https://www.oxfam.org/en/what-we-do/countries/honduras>

8 Germanwatch: Climate Change Vulnerability Index, <https://germanwatch.org/sites/germanwatch.org/files/publication/8348.pdf>

Foto: Maria Lindberg

BERETNING OM KLIMASÅRBARHET I GUATEMALA

Av Alice Marcia Ennals, Utviklingsfondet

Guatemala i Mellom-Amerika er et lite land, men med stort mangfold av kultur, matplanter, farger, mennesker og natur. I størrelse er det en tredjedel av Norge, men i befolkning er det minst tre ganger så mange. Mer enn halvparten er urfolk som til sammen snakker mer enn 21 ulike språk. Landet har også vært hovedsete for den store Mayasivilisasjonen.

I områdene jeg besøker prøver mayafolket å holde på sin kultur og knytter natur og livets løp tett sammen. Det blir jeg alltid minnet på i alle formelle sammenkomster som åpnes rituelt med lys som tennes med fire ulike farger (som finnes i maisen svart; gul; hvit og rød) og kosmos (dag og natt) – knyttet til hva det representerer i livet til menneskene og naturen. Moder jord er sentral i denne balansen.

Det er mange faktorer som gjør at Guatemala er i ubalanse i dag. Ikke bare er landet fortsatt preget av stor sosial urettferdighet, med sår etter en borgerkrig som varte i 36 år fram til freden i 1996.

Politisk urettferdighet er en del av systemet. Dette gir utslag i voldsutøvelser. 16 lokalsamfunnsledere og urfolksaktivister ble drept i 2018 ifølge Global Witness, og dette fortsetter i 2019. Narkotikasmugling og interesser har gjort seg gjeldende, og utnytter ungdom som står på randen til migrasjon. Innenfor husets fire vegger står det heller ikke så bra til. Vold og drap mot kvinner øker.

Endringer i klima

Guatemala er et av landene i verden som er hardest rammet av klimaendringer. Ifølge forskere vil temperaturen øke mellom 0.5 og 3.5 grader frem til 2050. I årtiet 2020 vil den øke mellom 1.1 og 1.2 grader, og regnet vil minke mer enn 30%.

Jeg er på feltbesøk og sitter i huset til Doña Ilaria i Las Flores i San Marcos og har fått en kopp atol¹. Jeg prøver å finne ut om hun har noen formening om hvorfor vi har avvik i den siste husholdsundersøkelsen der vi har sett en nedgang i bønneproduksjon som er en viktig matplante for protein i dietten og nitrogenfiksering i jorda.

Alice Marcia Ennals,
Foto: Utviklingsfondet.

¹ Atoll: Tradisjonell varm maisdrikk

Det er nytt for meg når hun forteller at lokalsamfunnet har sluttet med samplanting av bønner med mais i åkeren fordi med den økende vinden knekker maisstengelen før den modnes på grunn av tyngden på bønneplanten.

Jeg har akkurat sett barna leke utenfor med drager opp i vinden, og visste at dragesesongen er i tida rundt feiringa til «de dodes dag». Men nå har vinden altså blitt til et større problem. Den typiske «viento de noviembre» er utvidet – periodene med vind varer lengre, begynner tidligere og slutter senere. Med landbruksmetoder og deltakende forskning jobber prosjektet med lokal frøseleksjon hvor jeg har fått høre at en egenskap som prioriteres er korte maisplanter. Nå husker jeg på en annen kommentar jeg hørte fra en bonde som sa «vi har ikke fått noe regn, det er som vinden bare blåste bort skyene før de fikk gjort noe nytte». Folk er opptatt av værtegn. Det er vi også i Norge. Men i Guatemala lever jo de fleste direkte av jorda og naturen. Det snakkes mye om at «Zompopos de Mayo» som var et sikkert værtegn på regntid i mai, har sluttet å komme, eller ikke dukker opp før i juni eller juli. Dette er en dronningmaur med egg, for så vidt også en kulinarisk delikatesse, som har pleid å komme seg opp av jorda rett før regnet.

Det har alltid vært noe variasjon i Guatemala på grunn av den geografiske posisjonen. Ny forskning bekrefter at denne variasjonen øker. «Temperaturen stiger stadig, og regnet har variert veldig de siste seks årene. Regnet er ofte mer intenst i kortere perioder, og dette ødelegger avlingene» ifølge Edwin Castellanos som er en ledende forsker i klimaendringer ved Universidad de Valle i Guatemala.

Hvorfor er Guatemala så sårbart?

Guatemala rangeres blant de 10 mest sårbare land i verden i Global Climate Risk Index 2015. Klimaendringer leder til ekstremvær som lengre tørkeperioder, ekstremregn og fluktuerende temperaturer fra høyt til lavt. Og mer skadedyr. Dette kan føre til naturkatastrofer.

Sårbarheten og skjørheten som Castellanos trekker frem skyldes politiske, økonomiske, sosiale og miljøfaktorer. Landbruk er hovednæringen som folk er avhengig av. Fattigdom og feilernæring er stor og utdanningsnivået lavt. Avskogingen er reell. Disse faktorene gjør at landet vil streve med å takle utfordringene som kommer med klimaendringer.

Når landbrukskalenderen endres, den som generasjoner har forholdt seg til, og man sår frø til feil tid, øker risikoen betraktelig for at avlingen tørkes

ut, eller regner bort. Tryggheten forsvinner. Man mister avling og livsgrunnlaget. Det finnes ingen forsikringer. I november traff jeg den nyvalgte ordføreren Timoteo Velásquez fra San Miguel Ixtahuacan i San Marcos. Han forteller: – Etter den dårlige maisavlingen i fjor ser vi at det er en økning av folk som migrerer til plantasjene i lavlandet selv om de får en veldig lav dagslønn. De hadde egentlig sluttet med det. De som har nok penger, eller nok mot, trekker nordover mot USA.

Hva kan gjøres?

Handling må skje på ulike nivå både individuelt, lokalt, nasjonalt og politisk. Å tilpasse seg konsekvensene av klimaendring kan konkret være å lage vern mot flom, innføre mer robuste matplanter, øke inntekt med bedre tilgang til markedet eller sikre bedre såfrø. Utviklingsfondet, sammen med likesinnede jobber for å promotere slikt arbeid. Men det må samtidig jobbes for å bedre politiken og lovverket der det er nødvendig, herunder å sikre frølover og skoginsentiver som gagnar de fattige og småbrukerne.

Noe fremgang er det, men storsamfunnet må anerkjenne den viktige rollen lokalsamfunnet gjør i forhold til å ta vare på viktige tradisjonelle frø som kan være, for eksempel, resistente mot tørke. Eller at det kan betales mer til de som tar vare på skogen. Lokale grupper fra kommunal skog i Totonicapan patruljerer nå skogen sin 24 timer i døgnet for å verne skogen mot ulovlig hogst. Dette gjør de helt frivillig og uten betaling.

Ikke minst på individuelt nivå må det investeres i kunnskap, muligheter og anerkjennelse. At kvinner øker sin selvtilitt er avgjørende. Kvinnene jeg møter er promotører i ulike grasrotorganisasjoner og motiverer andre kvinner til å ta aktiv del i program for å bedre livsgrunnlaget sitt. «Det gode liv» er et mål for mange organisasjoner og har som kjerne at folk har tilgang og kontroll på lokale naturressurser som forvaltes bærekraftig. I dette konseptet så legges det også vekt på at det innebærer å ha selvtilitt slik at man kan aktivt delta i samfunnet og bruke sine rettigheter.

Doña Ilaria viser stolt frem grønnsakhagen sin som vannes gjennom en ny vanntank som samler regnvann. Hun er mer selvforsynt nå, og reflekterer mye over lokalsamfunnet. Hun fikk nylig et diplom og sertifikat som landsbypromotør. For dette har hun gjennomgått et kurs med åtte moduler. En modul var også om klimatilpasning. Utdelingen var formell og høytidelig og jeg var tilstede. Hun har ny kunnskap, og motiverer andre. Et viktig skritt på veien mot fremtiden.

«Å tilpasse seg konsekvensene av klimaendring kan konkret være å lage vern mot flom, innføre mer robuste matplanter, øke inntekt med bedre tilgang til markedet eller sikre bedre såfrø.»

Tørre åkre og jorderosjon skaper mindre matsikkerhet i møte med klimaendringene i Guatemala.

KLIMAENDRINGENE ØKER ULIKHETEN

Av Beate Thoresen, Norsk Folkehjelp

Klimakrisen rammer verden i en tid der vi også har en ulikhetskrise. Konsekvensene av klimaendringene er også sosialt og økonomisk urettferdige. Det er et stort politisk ansvar å finne løsninger som både stagger klimaendringene og bidrar til en mer rettferdig fordeling av ressursene. Samtidig vil reduksjon av ulikhet være bra for klima både globalt og innad i land.

Det er som kjent de rikeste landene som bidrar mest til klimaendringene. Alle land rammes, men de som bidrar minst til klimaendringene rammes hardest ifølge Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Fordi fattige land både vil tape store inntekter, og i utgangspunktet har færre ressurser å møte klimakrisen med, risikerer vi at ulikhet mellom land øker etter hvert som den globale oppvarmingen øker.

I følge Oxfam er de 10 prosent rikeste menneskene ansvarlige for 50% av CO2-utslippene, mens de 50% fattigste bare bidrar med 10%. Samtidig øker den globale ulikheten stadig og de absolutt rikeste

i verden får mest ut av den økonomiske veksten. De med størst formuer øker formuen raskest. Klimakrisen kan bidra til å forverre de økende forskjellene, en trend man ser både innad i og på tvers av land.

En ond sirkel

Klimaendringene gir seg utslag i naturkatastrofer og det er vel kjent at de rammer de fattigste hardest. Forskere som har sett på hvorfor klimakrisen bidrar til mer ulikhet innad i land peker på at det er en ond sirkel. Ulikhet gjør at de som er marginalisert rammes uforholdsmessig hardt, noe som igjen fører til mer ulikhet. I bunn og grunn dreier det seg om at de som har minst ofte bor der det er billigst å bo, på steder som er spesielt sårbare for flom, tørke, eller jordskred. Samtidig bor de gjerne i dårlige boliger og har få oppsparte midler, så konsekvensene for liv og levestandard blir store når krisen først rammer. Det påvirker også evnen til å komme på fote igjen og motstå utfordringene neste gang det skjer noe. Fattige blir rammet av jordskred, mister det lille de har, klarer ikke å bygge seg opp igjen og

Beate Thoresen,
Norsk Folkehjelp

Mais er en viktig energikilde i Guatemala. Foto: Vilma Taubo.

har hverken råd eller mulighet til å flytte. De har ingen forsikring som dekker tap eller bidrar med midler til å bygge nye hus, og i de fleste stater er de sosiale sikkerhetssystemene svake. De som har mer ressurser har bedre boliger, bor på tryggere steder, har råd til å flytte hvis det ikke er trygt, er gjerne forsikret og har ressurser til å bygge seg opp igjen. Marginaliserte har i tillegg gjerne mindre politisk innflytelse og mindre gjennomslag for sine krav og interesser.

Naturressurser

Forvaltning og eierskap til naturressursene er viktig for miljø og klima, og også for ulikhet. Dette gjelder både de fossile og de fornybare ressursene. Eierskap til jord, som er grunnlag for levebrødet for svært mange, er svært ujevnt fordelt og har historisk skapt konflikt i svært mange land. Det pågår samtidig en kamp for tilgang og kontroll over naturressurser fra private selskaper og mellom stormakter. Det gjør i mange tilfeller at naturressursene som marginaliserte og fattige er avhengige av plutselig blir mye verdt og interessante for investorer. I mange land ser vi at kystfiskere fortrenses av fiskere med fisketråler, og at småbønder fortrenses av jordbruksindustri eller av investeringer i gruver eller vannkraft. Noen av disse investeringene har en negativ effekt på klima og miljø. Gruvedrift kan føre til store miljødelegger og nedhogging av skog, som igjen kan bidra til å forverre klima. De som bor i området mister tilgang på jord og vannet forurenses. Andre kan bidra til ren energi og reduksjon i CO²-utslipp, men prosjektene beslaglegger land og legger elver i rør, de påvirker miljøet og fordriver folk. Det er et lappeteppes dilemma. Derfor er det viktig å se på hvordan investeringene påvirker de som bor i områdene der investeringene skjer og hvordan de

påvirker ulikhet i samfunnet. Hvem tjener på det, og hvem taper?

Løsninger

Klimaendringene rammer skjevt i en situasjon med allerede høy ulikhet og press på utnyttelse av naturressursene fra sterke kommersielle interesser forsterker ulikheten. Det betyr økt sosial konflikt og at det er vanskelig å finne løsninger. Vi har allerede sett mange konflikter rundt investeringer og rundt tiltak som for eksempel gjennom kutt av subsidier på drivstoff, som både blir presentert som klimatiltak og som mer midler til tiltak for sosial utjevning. Protestene vi har sett, for eksempel i Nigeria og Ecuador, kom ikke fra de rike delene av befolkningen som jo tjener mest på subsidiene. De kom fra urfolk og de med lave inntekter i byer og på landsbygda som ikke ville klare å betale for de økte prisene på drivstoff, som igjen fører til økte priser på også andre varer. Når det skal gjøres dyrere å forurense, så må det derfor gjøres på en måte som gjør at folk ikke mister muligheten til å skaffe seg inntekter.

Det haster å finne løsninger på klimakrisen. Samtidig kan ikke løsningene bygge på at de fattigste skal ta enda mer av støyten. New York Times publiserte nylig et intervju med forskeren Narashima Rao. Hans forskning viser at å redusere ulikhet, både mellom og innad i land, kan bidra til å dempe de verste konsekvensene av klimaendringene. Vi må både omfordele og redusere klimautslipp, ellers fortsetter den onde sirkelen. Ved utbygging av naturressurser trengs det bedre rutiner for konsultasjon og involvering og organisering nedenfra. Vi trenger å bygge tillit og mer demokrati, ikke mindre, for å finne de gode løsningene.

– JEG ER EN KVINNE OG JEG GJØR DET LIKEVEL

Av Matilde Clemetsen, solidaritetsbrigadist i Mellom-Amerika våren 2019.

Vi sitter inne på kjøkkenet til Maria Christina, i hennes lille hus på toppen av en høyde i det lille lokalsamfunnet Chicanchu, Guatemala. Fra huset kan vi skue ut over den lille dalen. Det renner en elv her, og dyrket jord lener seg nedover de bratte skrentene. Der vokser det mais, svarte bønner og kakaotrær. Vi har vært ute hele dagen og hentet ned kakaofrukt fra trærne. Nå sitter vi med Maria Christina på kjøkkenet og drikker kaffe. Maria Christina har et rundt ansikt og store brune øyne. Hun utstråler en trygghet der hun sitter og forteller oss hva elven i dalen betyr for henne. Maria Christina og resten av menneskene som bor i Chicanchu besøker elven nesten hver dag. Den er kilden til drikkevann, en plass der de kan bade og vaske klær. Barna leker langs elvebredden. Livet sentrerer seg rundt vannet som kryper nedover dalen.

– Folk er redde. Men, som jeg sier: Jeg er en kvinne og jeg gjør det likevel. Men folk er redde. Hvis man uttaler seg, får man trusler, forteller Maria Christina.

– Det kommer folk for å hente ut rikdommene våre, mens vi dør av sult, men vi står i mot. Lokalbefolkningen her i Lanquin har stått i mot fire forskjellige vannkraftprosjekter i løpet av de siste tiårene.

Motstanden mot prosjekter som stanser flyten av vann i elvene i Guatemala er ikke unikt i konteksten i landet. Utbygging av vannkraftverk planlegges ofte i områder der det bor mennesker som er

helt avhengige av elvene.

Men, det er noe annet. Maria Christina er en av flere i lokalsamfunnet som forteller oss at maisen ikke vokser like godt i år.

– Vi må bruke penger for å kjøpe mais fordi deler av avlingen døde. Nå har vi ingenting som livnærer oss. Jeg måtte finne meg arbeid et annet sted for å få penger til mat.

Maria Christina forteller at det koster penger å leve hvis avlingene slår feil i milpaen. Milpaen er ordet for jordene med mais og bønner som vokser høyt oppe i åssidene. – Ikke alle har et sted å jobbe eller penger, og de må gå sultne, forteller hun.

Vi spør Maria Christina hvorfor det kommer ikke så mye mais i år. – Det er på grunn av solen. Når vi blir gitt regn, får vi mais. Når det ikke regner, dør det som vokser i milpaen.

Det blir stille.

Er dette normalt? Spør jeg. Maria Christina ser på meg.

– Det er ikke normalt at jordene våre dør, svarer hun. Hvem vet hvorfor det er slik?

Jeg svarer: Vet du?

– Nei, nei, nei. Hvem vet? Maria Christina rister på hodet.

Maria Christina.
Foto: Linda Hauglund

T.v: Kakaofrukt og tørre områder: Maria Kristina forteller at hun bekymrer seg for at det ikke skal regne nok til at det blir god innhøsting av maisen.

T.h: Mannen til Maria Kristina, Mateo, viser fram kakaofrukten fra kakaotrærne i åkeren sin.

KAPITTEL 3

KRIMINALISERING

BILDESERIE: HVERDAGSMOTSTAND

Foto: Vilma Taubo og Nicolas Jara Marthinsen, solidaritetsbrigadister Mellom-Amerika høsten 2019

Motstandsleir: "Ja til livet, nei til gruvene" står det på en plakat i motstandsleiren La Puya i Guatemala. I 2019 feiret motstandsleiren 7 år, der medlemmer av lokalsamfunnet bor på skift for å forsøke å stanse gruveutvinning i området. Lokalsamfunnet vant i 2016 saken om vannkraftselskapenes brudd på konsultasjonsretten.

Foto: Vilma Taubo.

Vann er liv: Kravene fra lokalbefolkningene er at de skal få være med å bestemme hva som skjer med elvene som er en del av hverdagene deres. Elver som La Presa blir brukt til fiske, vasking av klær, badig og som drikkevann. Foto: Vilma Taubo.

Tortillapoesi: "Å snu tortillaen" er et uttrykk som ofte brukes for å forklare de store endringene småbønder og urfolk krever i Guatemala. Tortilla spises til alle måltider og lages av mais fra egne jorder i landet, og symboliserer relasjonen folk har til jorden. Når tortillaen stekes, må den snus for at den skal bli god.
Foto: Vilma Taubo

Minnestund i Locomapa: Under en minnestund for drepte aktivister i lokalsamfunnet Locomapa i Honduras, 22. mai 2019 står Milgen Idan Soto bak barna som holder opp bilder av de drepte i lokalsamfunnet. Fire måneder senere, 23. september, ble Milgen funnet død i en veikant. Milgen var med på å organisere protestene mot det lokalsammfunnet mente var ulovlig hogst og trefelling på territoriet sitt. Foto: Nicolas Jara Marthinsen.

TRUSLENE LAND- OG MILJØFORKJEMPERE MØTER PÅ

Av Walter Diaz. Oversatt av Maria Lindberg og Linda Haugland.

Walter Diaz arbeider med juridisk hjelp for den Honduranske organisasjonen Movimiento Amplio por la Dignidad y la Justicia (MADJ). Foto: Privat.

Situasjonen er kritisk for land- og miljøforkjempere i Honduras. Drap, svertetekampanjer og kriminalisering preger hverdagen. Ifølge en rapport fra 2015 av Den Interamerikanske Menneskerettighetskommisjonen (IACHR), har det siden 2010 blitt registrert 22 drap på menneskerettighetsforkjempere. Det rapporteres i tillegg om to forsvinninger, 15 kidnappinger, 88 tilfeller tyverier av informasjon og 53 tilfeller saboteringer av kjøretøy som tilhører menneskerettighetsforkjempere.

I august 2019 gjennomførte korrupsjon og straffefrihetskommisjonen i Honduras (CIDH), en befaring for å se i hvilken grad menneskerettighetene blir overholdt. Kommisjonen uttalte at "Menneskerettighetsforkjempere fortsatt står overfor en situasjon med ekstrem risiko på grunn av permanent vold, kriminalisering og delegitimering. Det blir rapportert om trakassering, trusler, angrep, drap og andre voldshandlinger mot menneskerettighetsforkjempere, samt kriminalisering og ærekrenkelse [...]"

Sårbarhetssituasjonen for menneskerettighetsforkjempere i Honduras blir stadig mer prekær.

Staten bruker aggressive tilnærminger gjennom blant annet domfelling, som en mekanisme for å styrke kampen mot de som forsvare territorier og felles offentlige goder. Vi i Movimiento Amplio por la Dignidad y la Justicia (MADJ) observerer at rettsprosessene til land- og miljøforsvarerne vi følger opp opplever kriminaliseringsprosesser på forskjellige måter. Vi kan spesielt identifisere at de møter fire typer trusler.

De opplever å bli 1) anklaget for tilranelse av eiendom, 2) utsatt for falske svertetekampanjer, 3) anklaget for å forhindre prosjekter, samt 4) utsatt for drapstrusler og vold.

Disse fire truslene har et felles kjennetegn: de som aktivt deltar i territorielle kamper blir siktet for forbrytelsen okkupasjon av offentlig rom. På denne måten begrenses den frie utøvelsen av fredelig, offentlig protest. De følgende eksemplene illustrerer statens og selskapers gjentatte og strukturelle atferd for å stigmatisere de som forsvare territoriene.

1) SIKTELSE FOR TILRANELSE AV EIENDOM

Jilamito er et av flere lokalsamfunn i Arizona kommune som direkte berøres av forurensningen som vannkraftverket i deres lokale elv har medført. Siden utbyggingen av vannkraftverket i Jilamitoelven startet i 2017 har innbyggerne vært i en permanent fredelig protest. Dette har de gjort ved å opprette en motstandsleir ved elva for å sikre deres rett til vann og et sunt miljø. Selskapet INGELSA, eid av forretningsmannen Emin Abufefe, eier vannkraftverket og har tatt ut siktelse mot sine motstandere på bakgrunn av okkupasjon av land og tilranelse av eiendom.

Elena Gaitan, en av de kriminaliserte fra Jilamito, forteller: -Vi lever i områder som egner seg for å leve i, men som er ettertraktet av investorer som vil generere energi. De kjemper for å installere prosjektene sine, mens vi kjemper for å forsvare elvene våre.

2) FALSKE SVERTEKAMPANJER

Den nåværende ordføreren i kommunen Arizona, Arnaldo Chacón, er som mange andre allerede straffeforfulgt for å forsvare menneskerettighetene til befolkningen i Arizona. Nå står han også overfor en annen straffesak, ettersom han anklages for ærekrenkelse. Dette er et resultat av hans arbeid i kampen mot mektige lokale grupper som ønsker å videreutvikle vannkraftprosjektet i Jilamitoelven. Han har enn så lenge ikke blitt fengslet, men har regelmessig pålagt meldeplikt for domstolen.

3) ANKLAGELSER FOR Å FORHINDRE PROSJEKTER

Urfolket i Tolupanområdet er i permanent protest mot selskapet INMARE for å forsvare deres felleseide skogsterritorium.

Gründer og eier av selskapet INMARE, Wilder Domínguez, har alliert seg med det nasjonale instituttet for skogvern og utvikling, Det honduranske direktoratet for urfolk og de honduranske påtalemyndighetene. Disse mektige institusjonene har åpnet tre saker for å kriminalisere urfolks kamp mot utvinningsindustri i området der Wilder Domínguez eget selskap opererer.

Den siste saken begynte i 2019 mot ni urfolk som anklages for å forhindre en skogforvaltningsplan. Problemet er at de som anklages for å forhindre planen, er forsvarere mot ulovlig hogst. Det er avdekket en rekke uregelmessigheter i den rettslige prosessen, blant annet dommerens habilitet i saken, som har tette bånd til Wilder Domínguez. Til tross for stor motstand fra INMARE og den honduranske staten er Tolupán-folket fast bestemt på å forsvare skogen, sikre sine menneskerettigheter og fortsette en kamp for selvråderett over området de tradisjonelt har bodd i.

4) TRUSLER, VOLD OG DRAP

I Tolupan-området har det blitt registrert tre drap på land- og miljøforsvarere i 2019. Disse skriver seg inn i en dyster statistikk for området. Alle de drepte var urfolksledere som forsøkte å forsvare sine landområder på bakgrunn av ulovlig utnyttelse av skogen i området. Juan Samael Matute og Juan Salomón Matute ble drept den 28. februar, og Milgen Idan Soto ble rapportert savnet 23. september, og liket ble funnet i en grøft i området der INMARE-selskapet tidligere hadde utført tømmerutvinning. Lokalsamfunnene er underlagt særskilt menneskerettighetsbeskyttelse av FN, som har vist seg ineffektiv for å beskytte forsvarerne av territoriet og skogen.

Kriminalisering av land- og miljøforkjempere er et vanlig virkemiddel for å stoppe kampen for selvråderett. På nasjonalt nivå blir taktikkene brukt mot de som kjemper for å forsvare fundamentale rettigheter til land og ressurser. Rettigheter som krenkes av både næringslivsaktører og staten, hver for seg eller ved samarbeid. I mange fylker går

private interesser på bekostning av folket og deres menneskerettigheter. Gjennom utvinningsprosjekter forsøker makteliten å øke sin rikdom, for enhver pris. Dette genererer fattigdom, miljødeleggelse, vold, korrupsjon, død, og splittelse av lokalsamfunn.

KAPITTEL 4

BÆREKRAFTIG SOLENERGI?

INNLEDNING: MOTSTAND MOT NORSK SOLENERGI I HONDURAS

Av Vilma Taubo og
Kristin Dilani Nadarajah,
solidaritetsbrigadister
i Mellom-Amerika våren 2019.

1 300 millioner skal utløse mer fornybar energi i u-land:
Kjetil Malkenes Hovland
E24 16.12.19 <https://e24.no/energi/i/vQGzbp/300-millioner-skal-utloese-mer-fornybar-energi-i-u-land-klokken-tikker>

I løpet av de siste ti årene har Scatec Solar og Norfund sammen med Kommunal Landspensjonskasse, KLP, investert i to solcelleparkprosjekter sør i Honduras. Lokalbefolkningen forteller at de ikke har blitt informert tilstrekkelig og ei heller blitt konsultert om prosjektene. Dette har i sin tur ført til avskogning og sosiale konflikter i området. Solcelleparkene *Los Prados* og *Agua Fria* utgjør en del av den honduranske regjeringens satsing på bærekraftige kraftverk. Det er inngått 20-årige avtaler for kjøp av energi fra de to norske solcelleparkene til det honduranske nasjonale strømselskapet Empresa Nacional de Energia Eléctrica, ENEE. Norske investeringsfond som Norfund, KLP, samt selskapet Scatec Solar har som formål å produsere ren energi på en bærekraftig måte som fremmer utvikling.¹

Selskapene opererer i et land der korrupsjon, vold

og undertrykking påvirker alle statens institusjoner. Personer i lokalsamfunnene rundt solcelleparkene forteller om manglende og feilaktig informasjon i forkant av utbyggingene, og at de ikke har fått deltatt i vedtaksprosessene. De forteller om avskogning, tap av land, et økende konfliktnivå og kriminalisering for sin motstand. Solcelleparkene ligger i et område hvor bønder er avhengig av jordbruk, der matjorden bygges ned til fordel for solenergi-prosjektene.

Videre kan du lese vitnesbyrd fra lokalbefolkningen om hvordan de norske solcelleparkene i Sør-Honduras påvirker deres liv. De som uttaler seg er ikke imot bærekraftige energi-prosjekter i seg selv, men mener at framgangsmåten for å bygge de ut er problematisk. Kan disse prosjektene kalles bærekraftige dersom de ikke overholder menneskerettigheter, og ødelegger lokalsamfunn?

Solcellepaneler i Namasigüe, Choluteca. Foto: Martín Cáliz

– PROSJEKTENE HAR ROKKET VED HELE LEVEMÅTEN TIL MENNESKENE SOM BOR HER

Av Vilma Taubo og Matilde Angeltveit, solidaritetsbrigadister i Mellom-Amerika i Guatemala våren 2019.

Vitnesbyrd fra German Chirinos, koordinator for miljøorganisasjonen MASSVIDA, *Movimiento Ambientalista Social del Sur por la Vida* i Honduras (Den sør-honduranske sosiale miljøbevegelsen for livet).

— Mitt spørsmål er hvorfor man har strenge reguleringer for å hindre at folks rettigheter krenkes i Norge, samtidig som man godtar at norske selskaper krenker rettighetene til folk i andre land – i dette tilfellet i Honduras.

Ved å bygge ut Los Prados, har Scatec Solar og KLP Norfund Investments ødelagt det sosiale limet i lokalsamfunnene rundt byen Namasigüe i Sør-Honduras. Prosjektene har rokket ved hele levemåten til menneskene som bor her, og dette har ført til alvorlige menneskerettighetsbrudd. Menneskene får ikke leve slik de en gang levde, fordi prosjektene har splittet dem. Dette gjelder ikke bare på kommunalt nivå, men også innad i familier. Det finnes flere familier der en far er i mot prosjektene og sønnen er for, eller der brødre nå er blitt bitre fiender.

Selskapene gir ofte bort gaver til lokalbefolkningen, gjennom kommunen. De gir bort sement, blikktak, eller andre materialer. Problemet oppstår når selskapene skal konsultere lokalbefolkningen. Da brukes smøregavene, samt nye helsesentre, utdanningsinstitusjoner eller utbygde veier som lokkeagn som kun innfris dersom lokalbefolkningen godkjenner prosjektet. De skaper en idé om at folk vil ha dårlig helse og utdanning dersom prosjektene ikke godkjennes. På denne måten splittes samfunnene og det sosiale limet som er svært viktig for oss ødelegges.

Det finnes likheter mellom Los Prados- og Agua Fria-prosjektet; kapital, økonomiske ressurser og det faktum at det ble solgt inn til lokalbefolkningen som en fantastisk idé. Selskapene sa at prosjektet kom til å skape arbeidsplasser, kvalitetsenergi, billigere strøm og samfunnsutvikling.

I dag ser man at Agua Fria ikke har ført til noe av dette. Det ble sagt at prosjektet skulle bli det største i hele Latin-Amerika; hundre hektar med land skulle dekkes med solcellepaneler. Lovnaden om å skape arbeidsplasser viste seg å kun gjelde utbyggingsfasen. Teller du nå hvor mange som jobber der, er det kun noen få sikkerhetsvakter og noen kvinner som jobber på kontoret til den administrerende direktøren. Det er det. Investeringen i

prosjektet var enorm. Vi snakker om 2 milliarder NOK som hverken har ført til sysselsetting eller utvikling for lokalbefolkningen.

Det er tusenvis av mennesker fra ulike lokalsamfunn som blir berørt, inkludert barn, unge, kvinner og eldre. Agua Fria-prosjektet ligger ved lokalsamfunnet med samme navn. Dette lokalsamfunnet er det mest

urbane i kommunen Nacaome. Agua Fria er nesten omringet av solcellepaneler. Det er viktig å forstå at vi i utgangspunktet ikke er i mot solcellepaneler og prosjektene i seg selv. Det finnes mye ledig land der man kan bygge dem uten problem, men hvis man skal bygge dem midt i lokalsamfunnene fører det til en god del konflikter.

I tillegg til dette har avskogingen ført til fellingen av tretypen *jicaro*, et tre som alltid har vokst her. Ingen fortalte lokalbefolkningen at disse trærne skulle felles. Mange familier lever av frukten til disse trærne, og de bruker frøene i fruktene til å lage nydelig saft. Flere familier lever av å selge *horchata*, som denne saften kalles. I tillegg til å lage nydelig saft, er frukten næringsrik mat for kyr. De som har kyr gir det til dem slik at de kan produsere mer melk. De gir dem *jicaro* i stedet for å kjøpe konsentrat fra de store importørene.

Der man installerer solcelleparker kan det ikke

German Chirinos har blitt forsøkt angrepet flere ganger de siste årene, og hans sikkerhetssituasjon er alvorlig. I fjor måtte han flykte fra familien og hjemmet sitt i Honduras, for å søke dekning på et senter for utsatte menneskerettighetsaktivister i Costa Rica. German har fått innvilget beskyttelse fra den interamerikanske kommisjonen for menneskerettigheter, og en lignende beskyttelsesmekanisme fra Honduras. Disse skal legge til rette for at utsatte miljø- og menneskerettighetsforsvarere skal kunne fortsette sitt arbeid.

Han er blitt anbefalt å bli ledsaget av politi til enhver tid, men German forklarer at dette ikke er noe som føles beskyttende: – Statens undertrykkelse av befolkningen, og spesielt menneskerettighetsforkjempere, skjer via politiet og de militære. Jeg har ikke så mye tillit til at politiet skal ledsage oss hele tiden. Det er uaktuelt for ham å avslå tilbudet om denne beskyttelsen, for da kan staten fraskrive seg ansvaret dersom det skjer ham noe.

Matilde Angeltveit møtte German Chirinos på FNs forum for menneskerettigheter og næringsliv i Genève, november 2019.

være et eneste tre. På grunn av dette er ikke energien så bærekraftig som selskapene sier. Energien kan være bærekraftig hvis man for eksempel installerer solcellepaneler på taket til bygninger. Takene finnes allerede, så hvis man monterer dem der vil bygningen få sitt eget solenergisystem. I stedet feller de hundre hektar med skog og dekker området med solcellepaneler. Ikke et eneste tre som kan gi skygge blir stående igjen, og det skaper problemer.

Vi er 93 kvinner og menn som kriminaliseres. I fjor dro jeg og en annen til den norske ambassaden i Mexico for å prate om konsekvensene som de norske solenergiprosjektene får for lokalsamfunnene.

Møtet med ambassaden var veldig kort. Vi hadde bedt om å møte ambassadøren, og hun var der en kort stund. Hun hastet avgårde til et nytt møte, og lot oss bli igjen med to kollegaer fra ambassaden. Det den norske ambassadøren formidlet til oss, var at vi som honduranere må legge politisk press på vår egen regjering, slik at de institusjonelle mekanismene styrkes og den honduranske regjeringen overholder dem. Vi følte derimot at dette ikke var et godt svar, fordi selskapet også har et ansvar. I dag, da vi hørte statssekretæren fra Norge prate om at det finnes tydelige retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter i Norge, spurte jeg meg selv: Hvorfor godkjenner de da at selskapene kan krenke folks rettigheter i Honduras?

SOLCELLER I SØR-HONDURAS

Av Jennifer Avila, journalist for avisen *Contra Corriente*. Oversatt av Vilma Taubo.

Jennifer Avila er redaktør, journalist og medgrunnlegger av den honduranske nettavisen *Contra Corriente*. I tillegg til dette er hun musiker og dokumentarskaper.

Honduras er et land med mange utfordringer, spesielt med tanke på utvikling og demokrati. I 2009 fikk Honduras et drastisk tilbakeslag med et statskupp. Dette påvirket ikke bare et system med manglende overholdelse av menneskerettighetene, men la nå også landets institusjoner og prosjekter i hendene på korrupte, organiserte kriminalitetsnettverk.

Den autoritære regjeringen fra 2009 sitter fremdeles med makten. Da regjeringen ble opprettet ble det lovet økt utvikling og lave energipriser. Regjeringen startet derfor en energireform i 2013, som innebærer at selskaper som utvinner fornybar energi får operere skattefritt. I dag finnes det rundt 300 energiutvinningsprosjekter. Av disse er det 24,3% som faktisk produserer og selger strøm til det statlige honduranske strømselskapet ENEE. Det vil si at selskapene kan plassere pengene sine skattefritt, uten å utvinne energi.

Sør-Honduras er regionen som hardest rammes av tørke, og som historisk sett har hatt størst økonomiske utfordringer. Samtidig finnes det et stort antall fornybar energi-prosjekter i området. Dette er prosjekter som har fått ca. 12 milliarder norske kroner i skattefritak, et beløp som utgjør 12,7% av det honduranske statsbudsjettet i 2019. Korrupsjon og organisert kriminalitet er en integrert del av alle landets institusjoner, og skaper ustabilitet for befolkningen.

Ett av fylkene som er mest påvirket av solcelleprosjekter er Valle. Bare 10 minutter unna fylkeshovedstaden finnes de største solcelleanleggene i Mellom-Amerika; COHERSSA og Pacific Solar. Begge selskapene som eier disse anleggene har gunstige kontrakter med staten Honduras, som betaler selskapene nesten 73 millioner norske kroner per år. For øyeblikket fortsetter disse prosjektene å ekspandere, og de genererer 100 Megawatt i timen. Installasjonen av solcelleparkene har ført til avskogning. I 2015 møtte prosjektene derfor motstand fra miljøorganisasjonen MASSVIDA. –Verdensbanken solgte inn ideen om at vi, ved å implementere disse prosjektene, ville få billigere energi, økt sysselsetting og samfunnsutvikling.

Prosjektene har eksistert siden 2013, og vi ser nå at det de solgte inn prosjektet med ikke er sant, forteller koordinator for MASSVIDA, German Chirinos. Han forklarer at prosjektene er korrupte og fører til mer vold i fylket. Dette bekreftes i rapporten Korrupsjon og straffefrihet i den honduranske energibransjen: En profil av David Castillo.¹

Oppkjøpt av eiendommer

Prosjektet Los Prados ligger ved lokalsamfunnet Los Prados II i nabofylket til Valle, Choluteca, nær byen Namasigüe.

Avisen *Revistazo* gjennomførte i 2018 en etterforskning av solenergiindustrien i Honduras ved navn "Quemados". Der kom det fram at 17 av de 21

¹ Violence, Corruption & Impunity in the Honduran Energy Industry: A Profile of Roberto David Castillo Mejia, August 2019

Inngangen til motstandsleiren mot solcelleparken i Los Prados II, Namasigüe, Choluteca. Foto: Martín Cáliz.

selskapene som hadde kontrakter og konsesjoner i Valle og Choluteca hadde eksistert i bare ett år eller mindre, før de signerte kontrakter med staten. 15 måneder etter signering av kontraktene hadde brorparten av selskapene allerede solgt seg ut. To av disse 17 selskapene, Fotovoltaica Los Prados S.A og Energías Solares S.A, ble solgt til det norske selskapet Scatec Solar.

De fleste av selskapene som samarbeidet med det statseide selskapet ENEC var altså ikke i Honduras for å generere energi. Selskapene kunne med andre ord tjene raske penger skattefritt ved kjøp og salg av eiendommer, uten å faktisk utvinne fornybar energi.

Kriminalisering av motstandere

Isis Ondina fra Choluteca måtte flykte til USA på grunn av konflikten som solcelleprosjektet forårsaket. Hun jobber for tiden med husrenhold, mens hun venter på arbeidstillatelse og asyl i USA. Isis holder de norske selskapene ansvarlige for at hun måtte flykte.

– Vi startet søksmålet i desember 2015 og i januar 2016 fjernet vi maskinene. Det var første gang jeg deltok på noe sånt, og vi visste ikke hvordan vi skulle fortsette. På den tiden stjal en mann på motorsykkel mobilen min, og ba meg om å la prosjektet være i fred. Han sa at han visste det var jeg som ba folk motsette seg prosjektet. Naboene fortalte at menn på motorsykler hadde omringet hjemmet mitt. Alle kjenner alle i lokalsamfunnet vårt, men disse mennene var fremmede, forteller Isis Ondina.

I 2017 registrerte koalisjonen av journalister og sivilsamfunnsmedlemmer, C-Libre, at minst 14 innbyggere fra seks lokalsamfunn i Choluteca kommune sto overfor straffesaker for å ha kjempet mot solenergiselskapets utbygginger. En av dem er lederen i lokalsamfunnet Los Prados II, Armando Amador. På grunn av hans politiske motstand har

han meldeplikt for domstolene i Choluteca. Dette innebærer at han jevnlig må møte opp og melde seg. Armando forteller hvordan Scatec Solar har opptrådt i lokalsamfunnet hans:

– Vel, det dukket opp et selskap ved navn Scatec Solar her. Det ser ut som ut som de har skiftet navn til FotoSol. De har drevet forretninger, hvor det ene selskapet selger seg ut til et annet, og så videre. Dette gjør de alltid for å være jævlige med oss her, sier Armando Amador.

Den uoversiktlige situasjonen har skapt mye forvirring og splittelse på det lille stedet, og lokalbefolkningen er preget av frykt. I desember 2018 resulterte konflikten i drapet på aktivisten Reynaldo Reyes. Nå frykter Armando for sitt eget liv, og må ledsages av vakter.

Douglas DaVicente er ordfører i kommunen Namasigüe, der Los Prados-prosjektet befinner seg. Han er ikke positiv til prosjektet, og sier at skattefritakene som kongressen innførte for fornybare energiselskaper har påvirket kommunene i stor grad. Kommunene står igjen uten skatteinntekter som selskapene burde ha bidratt med for å kunne operere i deres territorier. Nå prøver han å gjøre noe med saken:

– Jeg snakket med andre ordførerne i regionen for å sette i gang noen tiltak for lokalsamfunnene. Vi søkte om oppreisning på ca. 3.6 millioner norske kroner, men fikk bare godkjent halvparten. Namasigüe kommune fikk derfor ca. 456 000 norske kroner til sammen i oppreisning, som skulle fordeles på fire berørte lokalsamfunn. Lokalsamfunnene fikk støtte, men forble likevel splittet som resultat av de utbygde prosjektene.

Ordfører DaVicente mener det er løgner fra alle kanter: “Regjeringen lyver når de sier at energiformen vil være fordelaktig for lokalsamfunn som i utgangspunktet ikke har tilgang til energi. Samtidig lyver frivillige organisasjoner, og sier at disse prosjektene er klimavennlige. Erkjenn det. Det finnes hverken arbeid eller fordeler, bare konflikter.”

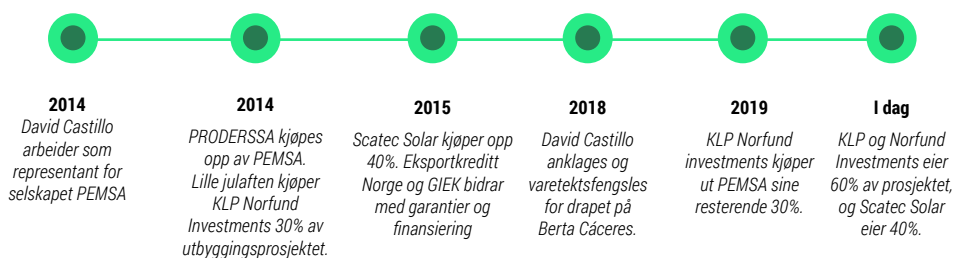
t.v: Elva og nevøene står i hagen, Namasigüe i Choluteca, 30. mai 2019. t.h: En gruppe kvinner fra samfunnet i Los Prados II, Namasigüe, 30. mai 2019. Begge foto: Martín Cáliz

FAKTA OG KRAV

AGUA FRÍA

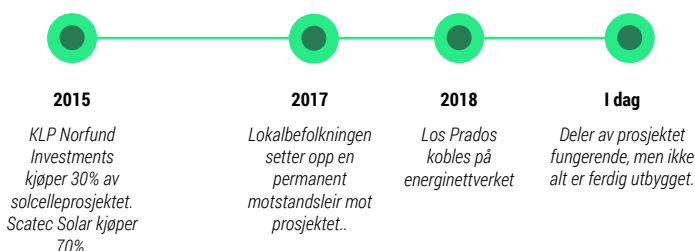
Ligger i fylkeshovedstaden Nacaome i fylket Valle. Prosjektet dekker et område tilsvarende 100 fotballbaner. Det honduranske selskapet PRODERSSA kjøpte opp området der Agua Fría står i dag. Agua Fría var Scatec Solars første solenergi-prosjekt i Latin-Amerika. I forkant av utbyggelsen ble lokalbefolkningen lovet at prosjektene skulle føre til flere arbeidsplasser, billigere strøm, og samfunnsutvikling. Mange i lokalsamfunnene var derfor positive til prosjektet. I etterkant føler lokalsamfunnene seg lurte, og at de ikke fikk tilgang på reell informasjon om prosjektet. Det er derfor økende motstand til prosjektet og økende spenninger i området.

Prosjektet i Agua Fría blir omtalt på Norfund sine sider som PRODERSSA, mens Scatec Solar bruker Agua Fría. Utenlandske sider bruker ofte prosjektnavnet Nacaome II, men alle disse navnene brukes om det samme prosjektet. Vi bruker her navnet Agua Fría konsekvent.

LOS PRADOS

Ligger ved lokalsamfunnet Los Prados II i nærheten av fylkeshovedstaden Namasigüe i fylket Choluteca. Utbyggelsen av Los Prados har siden starten møtt stor motstand fra lokalbefolkningen som ikke ble inkludert i vedtakelsesprosessen eller konsultert. Dette har forsinket prosessen med å ferdigstille utbyggingen.

Øverst: Et par eldre karer prater sammen ved slutten av et møte i sitt lokalsamfunn, Namasigüe 30 mai 2019.

t.v: Eierne flyktet fra den sosiale og miljømessige konflikten i området.

Begge foto: Martín Cáliz

Krav om opprydding

Under et møte med deler av lokalsamfunnet i 2017, tilrettelagt av det honduranske sosiale forumet for eksternt gjeld og utvikling, FOSDEH, ble det skrevet en rapport om Los Prados-prosjektet. Da ble det lagt til et forslag til fortsettelse av prosessen:

- Kommunen Namasigüe må anerkjenne de legitime representantene for lokalsamfunnene. Uten manipulering, kontroll eller press av noe slag.
- Selskapene må informere om kraftgeneratorer, konstruksjon av understasjoner, miljøpåvirkning og avbøtende tiltak. Informasjonen må gis til alle de involverte i prosjektene og berørte lokalsamfunn. Lokalsamfunnene kan ikke ha en god dialog med selskapene uten fullstendig informasjon. Kun med nøyaktig og detaljert informasjon kan de ta informerte beslutninger.
- Selskapene må sikre respekt for menneskerettighetene, med en konkret plan for etterlevelse.

- Selskapene må reparere skadene de har forårsaket så langt. Gavene eller støtten som er gitt til lokalsamfunnet må organiseres fra samfunnet med en inkluderende utviklingsvisjon.

Kravene fra lokalsamfunnene viser behov om bedre og tydeligere kommunikasjon. Selskapet må invitere representanter fra hvert lokalsamfunn til dialog. Dette må skje i fellesskap. Selskaper som står bak energiprojekter må overholde menneskerettsstandarder og bærekraftstandarter på lik linje med andre bedrifter.

Oppsummering:

I Choluteca og Valle har de norskfinansierte prosjektene ført til avskogning, et økt konflikt- og voldsnivå og kriminalisering av aktivister. Prosjektene undergraver sine uttalte grønne agendaer og utføres ikke på en bærekraftig måte. Scatec Solar og KLP Norfund Investments burde undersøke både brudd på egne retningslinjer og menneskerettigheter, og deretter følge opp prosjektene i samråd med berørte lokalsamfunn.

INVESTORENE

Scatec Solar er et norsk solenergiselskap og Norfund er statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland.

BERTA CÁCERES

Berta Cáceres var en internasjonal anerkjent urfolksforkjemper for landrettigheter, miljø og menneskerettigheter. Hun var leder for den honduranske urfolksorganisasjonen COPINH (Consejo Cívico de Organizaciones Populares e Indígenas de Honduras). I 2016 ble Cáceres drept i sitt eget hjem på grunn av sin motstandskamp mot vannkraftverket Agua Zarca ved elven Gualcarque. I 2018 ble David Castillo, eier av selskapet (DESA) som sto bak vannkraftverket tiltalt for drapet.

DAVID CASTILLO

David Castillo er tidligere styreformann og styresekretær i PRODERSA, og juridisk representant for PEMSA. PEMSA eier store deler av energiselskapet Desarrollo Energetica SA, DESA. David Castillo er også tidligere administrerende direktør i DESA. Selskapet sto bak det omstridte, korrupsjonsanklagede demningsprosjektet Agua Zarca ved Rio Gualcarque. David Castillo er siktet for å være en av hjernene bak drapet på miljø- og menneskerettighetsforkjemperen Berta Cáceres, som på grunn av sin motstandskamp mot prosjektet ble drept i 2016. I 2019 ga PRODERSA sitt styre fullmakt til overføring av David Castillo og PEMSA sine aksjer i Agua Fria til KLP Norfund Investments. Dette var etter at David Castillo ble siktet for drapet på Berta Cáceres. David Castillo mottok 1,3 millioner amerikanske dollar (cirka 11,6 millioner NOK) fra selskapene i bytte for overføring av landtitler, ettersom jordområdet som var registrert i hans navn hadde blitt brukt som en del av garantien for prosjektfinsiering.

KAPITTEL 5

VANNKRAFTVERKET I SANTRA CRUZ BARILLA

ETTERVIRKNINGENE AV ET OMSTRIDT NORSK INVESTERINGSPROSJEKT

Av Kristin Dilani Nadarajah, solidaritetsbrigadist i Mellom-Amerika våren 2019.

1 Det ble avholdt folkeavstemning i 2007, hvor 46,490 lokalsamfunnsmedlemmer svarte nei til gruver og vannkraftverk, og 9 svarte ja. (<https://www.peaceinsight.org/es/blog/2012/08/guatemala-resource-curse/?en=1>)

2 Geary, Kate, Oxfam: The Suffering of Others: The human cost of the International Finance Corporation's lending through financial intermediaries, 2015. Side 11. (<https://www.oxfam.org/en/research/suffering-others>)

3 Det internasjonale finansinstituttet (IFC) – som er tilknyttet Verdensbanken – har investert i prosjektet.

Etter en tolv år lang motstandskamp mot det Norfund-finansierte vannkraftprosjektet i Santa Cruz Barillas krever lokalbefolkningen erstatning for skadene prosjektet har skapt. Saken ble klaget inn til Verdensbankens Ombudsmann for å gjennomføre etterforskning av brudd på interne etiske retningslinjer. Hva har skjedd siden det? Saken illustrerer et behov for at investeringsfond rydder opp etter seg når de bryter med etiske egne etablerte retningslinjer.

Selskapet Hidro Santa Cruz ble dannet i 2007 for å bygge ut et vannkraftverk i Santa Cruz Barillas i Guatemala. Lokalsamfunnet i området besluttet samme år at de ikke ville ha vannkraftverket på sitt territorium.¹ Søknaden om utbygging fikk dermed avslag av myndighetene, men prosjektet begynte likevel. Lokalsamfunnet søkte igjen om å få stanset utbyggingen, og om økt tilstedeværelse av politi

som beskyttelsesmekanisme. Til tross for at politiet ble satt inn, ble personer som var i mot prosjektet arrestert og utsatt for trusler, vold og kidnappinger – uten oppfølging og etterforskning fra politiet. I 2011 ga guatemalanske myndigheter selskapet tillatelse til utbyggingen, til tross for lokalbefolkningens motstand.²

Samme år investerte Norfund både direkte i utbyggingsselskapet, samt indirekte gjennom den interamerikanske finansinstitusjonen CIFI. Verdensbanken investerte også indirekte gjennom CIFI.³

Problemet

Vannkraftverket var planlagt å bygges ut i elven Q'am B'alam, som er et seremonielt sted for lokalbefolkningen i området Santa Cruz Barillas. Q'am B'alam er en stor del av lokalsamfunnets hverdag, som en viktig kilde til vann, klesvask, og bading.

t.v: Maria Francisco Sebastiana og Petrona Marta Pablo Francisco.

t.h: Lokalsamfunnet ville beholde mengden vann i elven ved Santa Cruz Barillas. I ettertiden har det Norfund-investerte vannkraftverket splittet lokalsamfunnene rundt og resultert i unntakstilstand i regionen.

Maria Francisco Sebastiana er bosatt i lokalsamfunnet rundt Santa Cruz Barilla. Hun forteller om et prosjekt som har ført til ustabilitet og arrestasjon av familiemedlemmer.

Foto: Ragni Flagstad og Ane Bermudez

I mai 2012 ble det erklært unntakstilstand i fylket hvor vannkraftverket skulle utbygges. Grunnlov-festede rettigheter og garantier for sivile borgere ble opphevet. Ni aktivister ble i denne tiden fengslet i åtte måneder uten dom. Et av medlemmene i lokalsamfunnet, Andrés Pedro Miguel, ble drept og flere hardt skadet. I følge Oxfam rapporterte lokalsamfunnet i denne perioden om ransaker, arrestasjoner uten arrestordre, seksuell vold, tyveri, trusler og ødeleggelse av eiendom.⁴ Prosjektet førte til store sosiale spenninger og omfattende kriminalisering av den sosiale protesten.

I etterkant av unntakstilstanden i 2012 ble prosjektet stanset, og Norfund frøs sine midler. Norfund hevdet at prosjektet ble stoppet «[...]grunnet lokale protester, demonstrasjoner og eskalerende vold i opposisjon mot prosjektet.»

I 2015 klaget lokalsamfunnet inn saken inn til Verdensbankens uavhengige ombudsmann, The Compliance Advisor Ombudsman (CAO), på grunnlag av manglende oppfølging og krav om oppreisning for skadene som ble påført samfunnet. Det ble også rapportert om feilaktig konsultering i forkant av prosjektet, hvor kjøpere av eiendommene hevdet at områdene skulle bli brukt til dyrking av kaffe og kardemomme.⁵

Rapporten er varslet å inneholde avsløringer om at de etiske protokollene internt i Verdensbanken ble brutt. Norfund som investeringsfond er underlagt de samme retningslinjene. Dermed vil Verdens-

bankens brudd på sine retningslinjer, på lik linje innebære brudd på retningslinjene fra Norfunds side. Norfunds egne retningslinjer peker på at investeringsfondet og deres samarbeidspartnere skal "identifisere og stå ansvarlige for enhver negativ sosial og miljøkonsekvens forårsaket av deres investeringer."⁶ Likevel har Norfund ikke undersøkt de sosiale og miljømessige konsekvensene av vannkraftverksporsjektet i Santa Cruz Barilla i Guatemala.

Spørsmålet er hva Norfund har gjort for å rydde opp i saken. Hittil har det norske investeringsfondet for utvikling kun trukket sine investeringer, og fortsetter som før. Dette innebærer en situasjon uten endret praksis, med svake oppfølgingsmekanismer og retningslinjer, som muliggjør at investeringer fortsatt kan gjøres i omstridte prosjekter uten støtte fra lokalbefolkninger, og med store miljømessige og sosiale konsekvenser. Saken illustrerer også hvordan kriminalisering av sosial protest som blir brukt for å fremme selskapers interesser.

Santa Cruz Barillas-saken viser behovet for oppfølging og gjennomføring av etiske retningslinjer for investeringsfond som Norfund, og at det sikres mekanismer for oppreisning når retningslinjene brytes. Det har gått ti år siden prosjektet satte i gang og brakte med seg store konsekvenser. Det minste vi kan forvente er at Norfund utarbeider en undersøkelse av mulige brudd på egne retningslinjer og oppfølging av bruddene.

4 Geary, Kate, Oxfam: The Suffering of Others: The human cost of the International Finance Corporation's lending through financial intermediaries, 2015. Side 12. (<https://www.oxfam.org/en/research/suffering-others>)

5 Geary, Kate, Oxfam: The Suffering of Others: The human cost of the International Finance Corporation's lending through financial intermediaries, 2015. Side 11. (<https://www.oxfam.org/en/research/suffering-others>)

6 Se Norfunds erklæring om ansvar og menneskerettigheter: <https://www.norfund.no/social-responsibility-human-rights/category1110>

BREV TIL EN POLITISK FANGE

Foto: Matilde Clementsen

Rubén Herrera

Rubén Herrera er en av de ni aktivistene som ble fengslet på grunn av protest mot vannkraftverket i Santa Cruz Barillas.

Klokken halv åtte om morgenen 15. Mars 2013 var Rubén på vei ut av hjemmet sitt i Huehuetenango, Guatemala. Utenfor ventet politiet. Rubén ble anholdt og anklaget for blant annet kidnapping, terrorisme og brannstiftelse. Over lengre tid hadde han, sammen med flere andre aktivister og sosiale ledere gjort motstand mot vannkraftutbyggingen. Rubén er én av mange personer som ble fengslet for sin motstand mot vannkraftverket, og som risikerte livet og friheten i sin kamp for territoriet. Rubén ble satt fri i 2019 etter stort engasjement fra sivilsamfunnet.

9. november 2018 ble Bernardo Caal Xol dømt til syv år og fire måneder i fengsel for ulovlig anholdelse og tyveri. Da hadde han allerede sittet i varetekt i 11 måneder. Bernardo hadde i lang tid kjempet mot utbygging av et vannkraftverk i fylket Alta Vera Paz, og var ifølge flere internasjonale organisasjoner et offer for politisk forfølgelse. Lokalsamfunnene i området mener at vannkraftprosjektet var ulovlig på grunn av mangel på konsultasjon.

Rubén Herrera

Huehuetenango, 25. februar 2018. Oversatt av Nicolas Jara Marthinsen.

Bernardo, i dag spurte jeg etter deg og de svarte meg at du "har det bra". Inne i meg tenkte jeg at ingen kan ha det bra på innsiden av fengslene i dette landet. Noen fortjener riktignok å være der, slik som de fra La Linea del Mariscal Zabala, som er skyldige i at millioner av kvinner, barn og unge ikke har noen fremtid. Men det er ingen grunn til at du skal være fengslet.

Når jeg tenker på kjedsomheten og tiden som ikke later til å gå i fengsel, råder jeg deg til å lese, selv om det bare er avisen, som er det du kanskje har tilgang til. At du skriver, slik at alle vi får vite hvordan det går med deg der inne. Eller å begynne å skrive ned tankene dine. Vi er mange her ute som ønsker å bli kjent med dem.

Hvordan er det med familien din, kona di, barna dine? For oss politiske fanger mangler familien hele tiden, og derfor er det bra for oss å se dem. Fra oss, Q'eqchi-folket ditt, fra lokalsamfunnene, fra forsvarerne av Cahabón-elven: Bekymre deg ikke, for vi er sta og flinke til å gjøre motstand. Vi er der og forsvarer elven, som er det samme som å forsvare deg.

På det mørke stedet du befinner deg trengs klarheten din for å holde seg sterk, ettersom målet til bedriftene, påtalemyndighetene og dommerne er å svekke moralen. Derfor må du hvile, men med ett øye åpent og det andre lukket.

Dagene frem til den neste høringen din går fort. Forbered deg mentalt på å gå fri, så våken du kan. Ikke bekymre deg så mye for maten eller om du går ned noen kilo, det har du ikke vondt av, tvert imot hadde du hatt godt av det for å holde linjene. Dine, og ikke de til Mariscal.

Enda en politisk fange svekker ikke folket, tvert i mot gir det oss mer motivasjon til å fortsette kampen. Folket ditt er med deg, og husk også at det også i andre fengsler er andre fanger, som også ble fengslet uten grunn og med falske anklager. Slik er urettferdigheten i Guatemala.

[...]

Jeg dedikerer dette slagordet til deg:

*Lenge leve Bernardo Caal,
Kampen fortsetter,
Vi er alle Bernardo Caal!*

Vi sees snart, Bernardo.

I oktober 2019 utdypet Rubén:

I flere steder i Guatemala har forsvarere av territoriet blitt forfulgt og kriminalisert. Dette er også tilfellet for Bernardo Caal, som har blitt fengslet og urettferdig dømt til syv år i fengsel. Vi er med Bernardo, og vi er med Q'eqchi-folket. Vi tror ikke at regjeringens forsøk på å undertrykke folket vil gjøre slutt på organiseringen og motstanden.

Til alle kamerater rundt i verden, vi ber om at dere sprer våre tanker og vår motstand mot disse undertrykkende metodene som blir benyttet av disse svake regjeringene, som burde gjøre andre ting enn å undertrykke sitt eget folk.

Til dere, fra her borte; jeg setter pris på at dere bekymrer dere for Guatemala, og for meg. Måtte kampen vår fortsette, helt til vi har utryddet fattigdommen og undertrykkelsen i våre land.

«Min eneste forbrytelse
er å kreve retten om å
bli hørt i henhold til
ILO-konvensjon 169»
– Bernardo Caal Xol

Illustrasjon og tegneserie: Eiril Linge

KAPITTEL 6

DU KAN ENDRE VERDEN

Klimaprosjekter og utviklingsprosjekter må konsultere lokalbefolkninger, lytte til lokale ønsker og overholde menneskerettighetene, hvis de skal lykkes å nå mål om bærekraftig utvikling. Mennesker i Guatemala og Honduras lever med store ulikheter og mangel på tilgang til eierskap av jorden de har bodd på i generasjoner. Likevel er det disse som mister ressurser som land og vann når bærekraftige prosjekter igangsettes. I denne rapporten ber vi deg tenke på hva effektene for prosjekter blir i det store bildet. De som tar vare på jorden trues samtidig som de er mest sårbare for klimaendringene.

Samtidig sitter nettopp land- og miljøforkjempere på løsninger på de store problemene. Deres rett på ressurser forhindrer overutnyttelse av naturres-

sursene, avskogning og endret bruk av land. Når rettigheter til konsultasjon sikres, sammen med oppfølging av retningslinjer og menneskerettigheter, får lokalbefolkninger mulighet til å løse utfordringene ved hjelp av sin kjennskap til de lokale områdene, elvene og skogene. Gode klimaprojekter bør ikke gjøre de som er mest sårbare, enda mer sårbare.

Denne rapporten viser at det er behov for klimahandling og prosjekter som senker utslipp og legger til rette for tilpasning, men at disse prosjektene og handlingene må ta **lokale kontekster med i planleggingen og overholde menneskerettigheter** for å oppnå målet om klimahandling.

Fjellsidene i San Esteban, Alta Vera Paz i Guatemala. Foto: Kristin Dilani Nadarajah

Motstandsleir Locomapa, Honduras. Foto: Vilma Taubo

HVA KAN DU GJØRE?

1 Støtt skolestreikernes klimakrav:

- Stans norsk oljeleting, fas ut oljeproduksjon, og skap nye, klimavennlige jobber i Norge.
- Kutt minst 53 % av norske utslipp innen 2030, sammenlignet med 1990-nivå.
- Bevilge 65 milliarder årlig til klimafinansiering i utviklingsland.

2 Gjør det du kan for å redusere dine klimagassutslipp

Kjør kollektivtrafikk, ta tog i stedet for fly, kjøp brukte klær og reparer det du har, unngå engangsplass, bruk lokale råvarer, spis mindre kjøtt.

3 Organiser deg!

Bli med i organisasjoner som kjemper for rettferdighet og miljø

HVA BØR NORSKE MYNDIGHETER GJØRE?

- 1 Vedta en ambisiøs menneskerettighetslov for næringslivet som også gjelder for norske selskapers virksomhet i utlandet.
- 2 Opprette og følge opp effektive mekanismer for å hindre menneskerettighetsbrudd tilknyttet prosjekter støttet av statlige investeringsfond.
- 3 Kutt minst 53 prosent av norske utslipp innen 2030 sammenlignet med 1990-nivå.
- 4 Bevilg 65 milliarder årlig til klimafinansiering i utviklingsland, til prosjekter som har lokal forankring og er i tråd med menneskerettighetene.

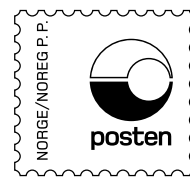
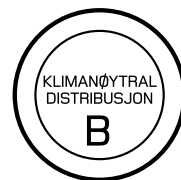
HVA BØR NÆRINGSLIVET GJØRE?

- 1 Sikre åpen, informert og fri dialog med lokalsamfunnene påvirket av prosjekter, ved å ta FNs krav om Free, Prior and Informed Consent på alvor i utarbeidelse av ethvert prosjekt.
- 2 Styrke egne retningslinjer for ansvarlig virksomhet med respekt for menneskerettighetene, også i møte med utenlandske leverandørkjeder.
- 3 Styrke egne etterlevingsmekanismer ved å opprette uavhengige klage instanser for brudd på menneskerettigheter og retningslinjer for ansvarlig næringsliv.
- 4 Bli medlem av Etisk Handel Norge eller tilsvarende fora, for å aktivt jobbe for økt bevissthet og respekt for menneskerettighetene i sine leverandørkjeder.
- 5 Etablere prosess for forhåndsgodkjenning av prosjekter.

HVA BØR DET INTERNASJONALE SAMFUNNET GJØRE?

- 1 Vedta klare regler og tvingende retningslinjer for næringsliv og investeringer, med tilhørende mekanismer i en internasjonalt bindende avtale.
- 2 Støtte liknende prosesser i den Europeiske Union og i andre stater.
- 3 Adressere selskapers og investeringsfonds manglende overholdelse av menneskerettigheter FNs Menneskerettighetskomité.
- 4 Bidra til å beskytte miljøaktivister.

Returadresse: LAG Norge, Kolstadgata 1 0652 Oslo

Solidaritetsbrigade i Colombia 2020 og Brasil 2021

Søk innen 1.april!

Er du mellom 18 og 35 år, ønsker å lære om sosiale bevegelser i Latin-Amerika og er inspirert til å jobbe som aktivist i Norge?
Søk brigade! Du kan nå søke til solidaritetsbrigaden som reiser til Colombia høsten 2020 og Brasil våren 2021.

Som solidaritetsbrigadist lærer du spansk/portugisisk, deltar på politisk program med lokale organisasjoner og du bor på landsbygda og deltar i dagliglivet til familiene der. Disse erfaringene og denne nye kunnskapen tas med hjem inn i livet i Norge hvor vi jobber for å formidle det videre. Språkkunnskaper er en fordel, men ikke et krav.

Søknad og mer informasjon: latin-amerikagruppene.no

Latin-Amerikagruppene
i Norge (LAG)

